

คุณลักษณะสื่อบุคคลที่ควรรู้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
CHARACTERISTICS OF PERSONAL MEDIA
FOR TRANSFERRING THE LOCAL INTELLIGENCE KNOWLEDGE

สุชาดา น้ำใจดี

SUCHADA NAMJAIDEE

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA RAJABHAT UNIVERSITY

นครราชสีมา

NAKHON RATCHASIMA

บทคัดย่อ

คุณลักษณะของสื่อบุคคลที่ควรรู้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้เกิดองค์ความรู้ทางด้านการดำรงชีพ ด้านสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน มีคุณลักษณะและบทบาทที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับคนหรือบุคคลที่มีศักยภาพสูงในท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากการสั่งสม ทักษะ ประสบการณ์ สามารถโน้มน้าวจิตใจ โดยได้รับการยอมรับและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่น นำมาปฏิบัติตาม ทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสารผ่านช่องทางการสื่อสารโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้วยภาษาพูด เขียน การสาธิต และลงมือปฏิบัติตามความเชี่ยวชาญและความชำนาญที่สืบทอดต่อเนื่องมาจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ ยอมรับ ปรับเปลี่ยน สร้างสรรค์สิ่งใหม่ และสร้างความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาเปลี่ยนแปลงเป็นนวัตกรรม จากการเชื่อมโยงคน ความคิด กิจกรรม กลายเป็นกระบวนการพัฒนากลุ่มคนในชุมชนได้หลากหลายสาขาอาชีพ เป็นเครือข่าย ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทางสังคม ทำให้คนรุ่นใหม่ที่เป็นผู้รับการถ่ายทอดได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นเทคนิคในการพัฒนาให้เกิด การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับศักยภาพและความพร้อมในการสืบทอดอัตลักษณ์ทางคุณลักษณะของสื่อบุคคลทางภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามเจตนารมณ์ทุนทางปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นตามวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมด้วยความมีคุณธรรม จริยธรรม ก่อให้เกิด ประโยชน์จริงอย่างต่อเนื่องต่อไปได้

คำสำคัญ : สื่อบุคคล, การถ่ายทอด, ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ABSTRACT

The characteristics of personal media for transferring the local intelligent knowledge, which creating way of life, society and community culture, had the important roles for those who had high proficiency. The local intelligent knowledge was rooted from accumulation of skills, experiences and persuasive skills. People, who were the personal media, were also accepted and were the stereotype for others. Personal media were the sources sending the knowledge through oral language, the writing language, the demonstration and the practices. Those, who were the personal media, had confidence in learning, accepting, changing and creating the innovation. They also realized that the local intelligent knowledge could change the local intelligent knowledge into the innovation. It was the connection among human, thoughts and activities. Consequently, it became

the community development process of various occupations. People in the community became the social network of the local intelligent knowledge. The new generation then applied the local intelligent knowledge to be the appropriated learning in accordance with their proficiency and the readiness of the personal media identity in the local intelligent knowledge transferring. This phenomena met the objectives of the local intelligent knowledge; way of life and environment. The personal media must transfer their the local intelligent knowledge, with morality and ethics, giving benefits to the community.

Keywords : Personal media, Transferring, The local intelligent knowledge

บทนำ

สื่อบุคคล (Personal media) คือ ผู้ส่งสารที่ใช้สื่อที่เป็นตัวบุคคลนำข่าวสารประชาสัมพันธ์ไปยังผู้รับสารโดยตรง ในการสื่อสารของสื่อบุคคลให้ประสบผลสำเร็จนั้น ผู้ส่งสารจะต้องเตรียมพร้อมที่จะพูดโดยเลือกเรื่องที่จะพูดให้เหมาะสมกับผู้ฟังเป้าหมาย สถานการณ์ โอกาส เวลา และสถานที่ (อรุณรัตน์ ชินวรรณ, 2553, น. 65) ซึ่งสื่อบุคคลเป็นสื่อกลางที่ทำหน้าที่ในการสื่อสารสำหรับการเข้าถึงและใกล้ชิดกลุ่มบุคคลเป้าหมายได้มากที่สุด สามารถนำข่าวสารประชาสัมพันธ์ การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ ถ่ายทอดเรื่องราวต่าง ๆ ขององค์กร หน่วยงาน ชุมชน ให้ไปสู่เป้าหมาย ตามสถานการณ์ โอกาส เวลา และสถานที่ ได้อย่างเหมาะสม รวมไปถึงการสร้างที่น่าเชื่อถือ โน้มน้าวใจที่เกิดจากทักษะการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้และความสามารถในการเรียนรู้ด้านสังคมและวัฒนธรรม และภูมิปัญญาเป็นแขนงหนึ่งที่ชุมชนได้สร้างสรรค์ขึ้นมาไว้สื่อความหมาย บ่งบอกตัวตนและใช้เป็นสัญลักษณ์ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ในเชิงปฏิบัติมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน หลักการทางศาสนา รูปแบบของวัฒนธรรม ประเพณี สิ่งแวดล้อม ที่เกิดการสั่งสมสืบทอดกันมาด้วยการพึ่งพาธรรมชาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เคารพนับถือผู้อาวุโส ที่มีภูมิธรรมและประสบการณ์มากกว่า เป็นความรู้ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรมมากกว่าด้านวัตถุ ซึ่งเป็นทุนทางปัญญาที่สามารถนำความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเพิ่มศักยภาพที่เกิดจากการรวมกลุ่มกันจนเกิดความกินดีอยู่ดีและพึ่งพาตนเองได้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom : LW) คือ องค์ความรู้ที่ได้มีการสั่งสมและสืบทอดติดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ในบริเวณพื้นที่แห่งนั้นตั้งแต่ครั้งในอดีตจวบจนปัจจุบัน โดยเป็นสิ่งที่ได้ผ่านการคัดเลือกและการกลั่นกรองมาแล้วอย่างชาญฉลาดจากรุ่นสู่รุ่น จนกระทั่งเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละบุคคล ครอบครัว และหรือชุมชนในบริเวณพื้นที่นั้นได้อย่างชัดเจน ซึ่งก็มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการใช้แก้ปัญหาและหรือการพัฒนาในด้าน การประกอบอาชีพ ด้านการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี (พัฒนา สุขประเสริฐ, 2558, น. 5) โดยภูมิปัญญาเป็นองค์ความรู้อันลุ่มลึกหรือการหยั่งรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นผลมาจากการใช้ทักษะ ความชำนาญในการทำกิจกรรม การดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่นที่มีสัมพันธ์ภาพอันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดสืบทอดกันมา จากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจนเป็นวิถีชีวิต เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า และมีความหมายที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น (พัชรินทร์ สิริสุนทร, 2552, น. 6 และ วิรุฬห์ นิลโมจน์, 2558, น. 9-5) ภูมิปัญญาจึงเป็นผลของกระบวนการที่มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กับสรรพสิ่งรอบ ๆ ตัวภายในท้องถิ่น รวมถึงธรรมชาติและวัฒนธรรม ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทบุคคลจะครอบคลุมถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในเรื่องพิธีกรรมสำคัญของท้องถิ่น บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติ การประดิษฐ์ และการเกษตรกรรม โดยบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นผู้ริเริ่มหรือเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น ได้แก่ ครูภูมิปัญญาหรือปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ผู้นำชุมชน ผู้รู้ พ่อเฒ่าแม่เฒ่า เป็นต้น (ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ, 2554, น. 7)

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาแก้ปัญหาเพื่อให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้ ซึ่งชุมชนทั่วไปมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือ การละเลยองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนทางปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน (ร้อยขวัญพุทธ มุ่งมาจน, 2556, น. 104) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีการจัดระบบการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นระบบมากขึ้นเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สูญหายไป ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเข้ามาสนับสนุนในการทำงาน โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีสื่อบุคคลทำหน้าที่ในการเป็นผู้ส่งสารอยู่ในระบบของการสื่อสารที่ต้องการถ่ายทอดหรือเพื่อแบ่งปัน องค์ความรู้ ความคิด ความรู้สึก ข้อความ ข่าวสาร และทัศนคติ รวมถึงประสบการณ์ร่วมกัน จนนำไปสู่การแปลความหมาย หรือตีความหมายได้ตรงกัน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจร่วมกันได้เป็นอย่างดีและเกิดการรับรู้ซึ่งกันและกัน ดังนั้น การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยสื่อบุคคล จึงเป็นวิธีที่มีความเหมาะสมกับการสื่อสารภายในชุมชนท้องถิ่น เพราะเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงและใกล้ชิดกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด เนื่องจากเป็นสื่อที่ต้องมีการเห็นหน้า การเผชิญหน้าโดยการสื่อสารด้วยการพูดคุยที่มีลักษณะเป็นแบบกันเอง แสดงพฤติกรรมและเห็นอกกับกิริยาซึ่งกันและกัน

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะนำเสนอคุณลักษณะของสื่อบุคคลที่ควรใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบด้วย แนวคิดลักษณะของสื่อบุคคล ได้แก่ ความหมายของสื่อบุคคล ความสำคัญและลักษณะของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และตัวอย่างของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศิลปหัตถกรรมและสิ่งทอ ด้านงานแกะสลักไม้ลายไทย และ ด้านการทำผ้าไหมแบบดั้งเดิม รวมไปถึงการนำเสนอทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล และการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นส่วนที่ช่วยในการผลักดันคนในชุมชนท้องถิ่นได้รับความรู้ ความเข้าใจ ใช้เป็นแนวทางในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้

แนวคิดลักษณะของสื่อบุคคล

ความหมายของสื่อบุคคล

จินตวีร์ เกษมสุข (2554, น. 55) ได้ให้ความหมายว่า สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่นำพาสารไปยังอีกบุคคลหนึ่งก่อให้เกิดการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ซึ่งมีประสิทธิภาพในการชักจูงให้บุคคลมีทัศนคติต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามความมุ่งหวัง เช่น ผู้นำทางความคิด (Opinion leaders) ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พระสงฆ์ ครู เจ้าหน้าที่หรือนักพัฒนาจากภาครัฐ ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไปในสังคมนั้น รวมทั้งนักประชาสัมพันธ์ ซึ่งจัดเป็นสื่อบุคคลประเภทหนึ่ง ที่ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทหรือมีส่วนในการผลักดันให้คนในชุมชนได้รับความรู้ จนเกิดทัศนคติและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวัง นอกจากนี้ พัทณี เขยจรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล และ ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ (2554) ได้กล่าวว่า สื่อบุคคล เป็นสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารความรู้ ความเข้าใจและความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีมาแต่ดั้งเดิมก่อนการใช้สื่อประเภทอื่น ๆ โดยมี “คำพูด” เป็นพาหนะที่สำคัญที่สุด แม้ว่าในปัจจุบันจะมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้มากขึ้น แต่เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยผ่าน “สื่อบุคคล” การสื่อสารภายในตัวบุคคลเป็นการสื่อสารที่คนเราคำนึงถึงตนเองโดยสัญลักษณ์ที่ตนเองใช้ในการสื่อสารกับผู้อื่น คือ ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในตัวเอง อาจกล่าวได้ว่า สื่อบุคคลที่เป็นผู้ส่งสารผ่านการถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ผ่านคำพูด เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลและกลุ่มบุคคลคนในชุมชนให้ได้รับความรู้ จนเกิดทัศนคติและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปตามความมุ่งหวัง เป็นการสื่อสารโดยตรงถึงผู้รับสารและสามารถสร้างความน่าเชื่อถือ และสามารถโน้มน้าวใจให้ปฏิบัติตามได้เป็นอย่างดี

ความสำคัญของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

วีรยา อักกะโชติกุล (2552, น. 34) ได้กล่าวว่า สื่อบุคคลเป็นผู้เผยแพร่ข่าวสารและจะเป็นประโยชน์มากในกรณีที่ผู้รับสารมีความเข้าใจกระจ่างชัดต่อสาร และตัดสินใจรับสารได้อย่างมั่นใจยิ่งขึ้นด้วย สอดคล้องกับ วิรัช อภิรัตน์กุล (2553, น. 176) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อบุคคลไว้ว่า สื่อบุคคลเป็นผู้ส่งสารหรือความรู้ ข้อมูลข่าวสาร โดยสื่อบุคคลที่ดี

ควรมีทักษะการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ และความสามารถในการเรียนรู้ด้านสังคม วัฒนธรรมของชุมชน หากผู้ส่งสารหรือสื่อบุคคลขาดทักษะการสื่อสารหรือความชำนาญในการสื่อความหมาย ก็อาจจะทำให้การสื่อสารนั้นล้มเหลวหรือไม่เป็นที่เข้าใจแก่ผู้รับ เช่น ขาดความชำนาญในการอธิบายให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจได้

ดังนั้น สื่อบุคคลจึงมีความสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถยกระดับความรู้ ความเข้าใจ เกิดการเคลื่อนไหวข่าวสาร มีการแนะนำส่งเสริมการพัฒนาวิทยาการใหม่ ๆ เป็นการกระตุ้นและสนับสนุนความสามารถที่ซ่อนอยู่ในตัวบุคคลออกมาใช้ประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาความต้องการได้อย่างแท้จริง เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารต่าง ๆ สามารถสร้างบรรยากาศให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมีโอกาสในการพัฒนาปัญหาหรือความรอบรู้ ความสามารถ โดยรู้จักปฏิบัติตน ปฏิบัติงานให้มีคุณค่าต่อตนเอง ครอบครัว ท้องถิ่นและสังคม ช่วยในการดำรงชีพเป็นไปตามมาตรฐาน สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นอยู่และอาชีพ ความเป็นอิสระและพึ่งพาตนเอง มีความรักต่อถิ่นที่อยู่อาศัย และช่วยให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้มากยิ่งขึ้น

ลักษณะของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ลักษณะของสื่อบุคคล จึงมีความเกี่ยวข้องกับ ตัวบุคคล ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด และปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีส่วนร่วมในกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จำเป็นต้องมีลักษณะของสื่อบุคคล แสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สาระสำคัญของแนวคิดลักษณะสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สาระสำคัญ	แนวคิด
1. สื่อบุคคลจัดเป็นสื่อที่มีศักยภาพสูงในการสื่อสาร นวัตกรรม (Lazarsfeld & Herbert, 1968, p. 68)	1.1 การส่งข้อมูล ข่าวสารเป็นแบบสองทาง (Two-way communication) 1.2 การสื่อสารเป็นแบบลักษณะตัวต่อตัว (One by one) 1.3 ปฏิกริยาตอบสนองที่มีต่อตัวสาร (Feedback) 1.4 การเลือกรับสาร (Selective process)
2. สื่อบุคคลที่ชักจูงใจและโน้มน้าวใจได้ดี (Middlebrook, 1974, pp. 161-164)	2.1 ความน่าเชื่อถือ (Credibility) 2.2 ความดึงดูดใจ (Attractiveness) 2.3 ความคล้ายคลึง (Similarity)
3. สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น (เสรี พงศ์พิศ, 2552, น. 169-171)	3.1 ผู้นำชุมชน (Community leader) 3.2 ผู้นำทางความคิด (Opinion leader) 3.3 ปราชญ์ชาวบ้าน (Local scholar)

ตัวอย่างของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

นายจำรอง มีมุข เป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาศิลปหัตถกรรมและสิ่งทอ เมื่ออายุครบ 20 ปี ได้บรรพชาอยู่วัดวังหมแห ตำบลวังหมแห อำเภอนครหลวงบุรี จังหวัดกำแพงเพชร ซึ่งในช่วงที่บรรพชาอยู่นั้น ได้เรียนรู้วิธีการตัดกระดาษแก้ว (ตัดกระดาษบังตา) จากพระในวัดด้วยกัน เพราะสมัยก่อนมีงานบวช งานแต่งงาน ก็ต้องมานั่งทำกระดาษบังตากันเอง ไม่มีขายเหมือนปัจจุบัน ซึ่งคนรุ่นใหม่นอกจากจะไม่ค่อยรู้จักกระดาษบังตาแล้ว ยิ่งไม่เคยเห็น การตัดกระดาษบังตาด้วยซ้ำไป จึงอยากที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านนี้ไว้ โดยองค์ความรู้การตัดกระดาษแก้ว แสดงดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กระดาษบังตาจากกระดาษแก้ว

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมแห อำเภอลำดวนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร, 2559.

ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ชนรุ่นหลัง มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กและเยาวชนในเขตตำบลวังหมแห ตามโครงการปราชญ์ชาวบ้าน ประจำปี 2558 โดยองค์การบริหารส่วนตำบลวังหมแหได้เชิญไปเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่องการตัดกระดาษแก้วให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ (องค์การบริหารส่วนตำบลวังหมแห, 2559)

นายช่างทวีป ดวงนิมิต ผู้ที่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านในท้องถิ่นตำบลบ้านใหม่ อำเภอมะนังนครศรีอยุธยา จังหวัดนครศรีอยุธยา ให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านงานแกะสลักไม้ลายไทย ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพแกะสลักไม้ลายไทยเป็นอาชีพหลัก สามารถช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวและชุมชนจากอาชีพนี้ ด้วยความรู้ความสามารถที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากครอบครัวและชุมชน ประกอบกับการลงมือกระทำจริง สัมผัสประสบการณ์ จนได้รับความไว้วางใจจากผู้นำชุมชนถ่ายทอดองค์ความรู้การเขียนลายไทยให้เยาวชนในท้องถิ่นผ่านกระบวนการศึกษาในโรงเรียนปทุมวิทยาคาร สถาบันการศึกษาระดับชุมชนที่นายช่างทวีป ดวงนิมิต เคยศึกษาในวัยเด็ก เปลี่ยนบทบาทจากผู้เคยรับการถ่ายทอดมาเป็นผู้ถ่ายทอดตัวเอง (ธรรมรัตน์ ศรีสุนทรพานิชย์ และ ธรรมมยุรา สุริตีสัพพัฑฒ, 2560, น. 51)

ภาพที่ 2 ผลงานแกะสลักไม้จากต้นแบบที่เขียนของนายช่างทวีป ดวงนิมิต

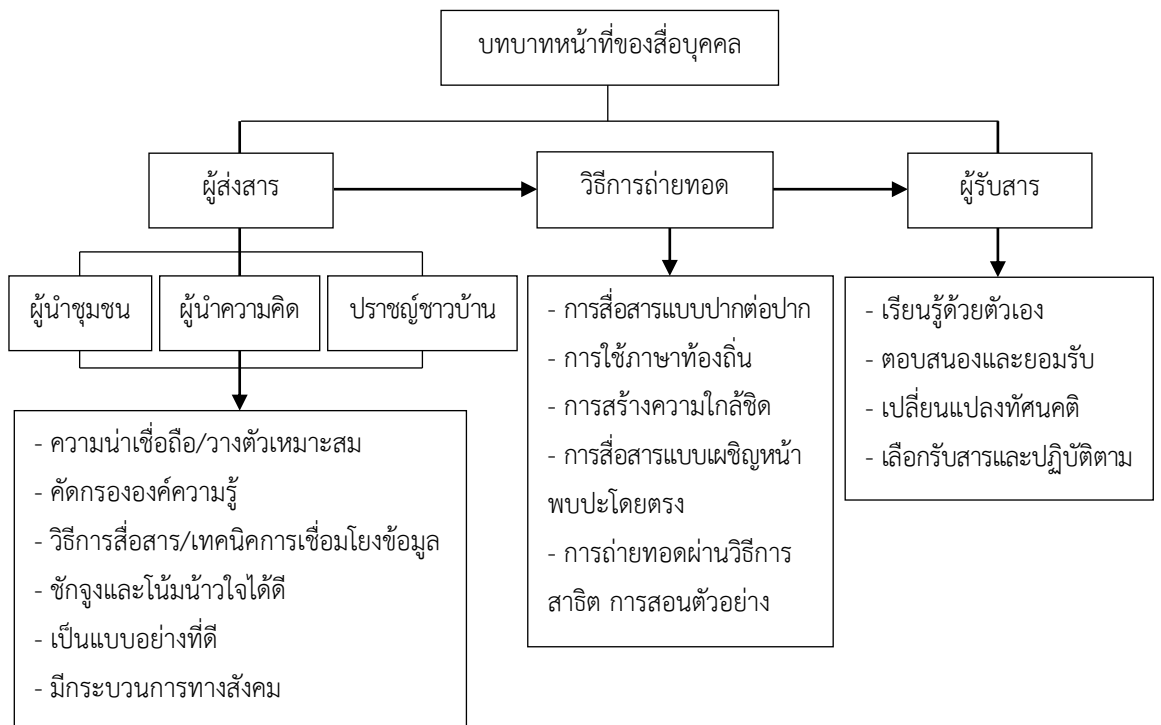
ที่มา : ธรรมรัตน์ ศรีสุนทรพานิชย์ และ ธรรมมยุรา สุริตีสัพพัฑฒ, 2560, น. 59.

คุณประภาพรพรณ พากักดี ครูภูมิปัญญาซึ่งเป็นผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์จากผ้าไหม อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา ในฐานะเป็นผู้นำในชุมชนที่เป็นผู้แจ้งข่าวสารและเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ในการทำผ้าไหมที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม ด้วยการคิดรูปแบบ การออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ต้องการของลูกค้า เป็นผู้มีประสบการณ์ด้านการทำผ้าไหมมาประมาณ 50 กว่าปี ในช่วงแรกเป็นความรู้ที่ได้มาแบบครูพักลักจำ ดูผู้ใหญ่ทำกันแล้วจำมา ทำมานานจนมีประสบการณ์มากขึ้น ก็เกิดความคิดว่านอกจากลายทอผ้าลายเดิมที่เคยทออยู่น่าจะมีลายอื่นมาทอบ้าง จึงนำเอาลายเดิมมาทำเพิ่มเติมออกแบบลายที่ต่อเนื่องกัน ประยุกต์เป็นลายใหม่ของตนเองที่สวยงามแปลกตามากขึ้น สามารถจำหน่ายได้จำนวนมากขึ้น คุณประภาพรพรณจะเข้าร่วมการอบรมแล้วนำองค์ความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดต่อให้ลูก ลูกสะใภ้ และสมาชิกกลุ่มหัตถกรรมผ้าไหมบ้านดู่ อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา รวมถึงคนในชุมชนที่มาทำงานร่วมกัน นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ให้ความรู้ ที่เกิดจากประสบการณ์อันยาวนาน ในการทอผ้าไหม มีความรู้จากการผลิตด้วยตนเองตั้งแต่วิธีดั้งเดิม การใช้สีย้อมจากธรรมชาติ การทอผ้าแบบดั้งเดิมจนถึงปัจจุบัน ผ่านการอบรมหลักสูตรการผลิตผ้าไหมมาหลายหลักสูตร มีพัฒนาการในการผลิตตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การอบรมกระบวนการผลิตที่ทันสมัย เช่น การใช้สีเคมีในการย้อมเส้นผ้าไหม การจัดหาเส้นไหม การหาลูกค้า โดยนำประสบการณ์ที่ได้รับจากการอบรมมาจัดตั้งกลุ่มหัตถกรรมภายในชุมชนของตนเอง ทำหน้าที่เป็นผู้ให้ความรู้แก่สมาชิกในกลุ่มที่ตนเองเป็นสมาชิก รวมถึงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้การผลิตผ้าไหม (สุชาติ น้าใจดี, 2560, น. 74, 77, 82)

บทบาทหน้าที่ของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

พัฒนา สุขประเสริฐ (2558, น. 28-29) ได้กล่าวว่า ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำในชุมชน คือ บุคคลที่สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับว่าเป็นผู้ที่วางตัวและประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม สมควรที่จะได้เป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้ปฏิบัติตาม รวมถึงเป็นผู้ที่คู่ควรในการถ่ายทอด แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์อันมีค่าอย่างยิ่งให้กับผู้อื่น บุคคลเหล่านี้จึงเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในการเชื่อมต่อเรื่องราวหรือบอกเล่าถึงอดีตและวิถีการดำเนินชีวิตและองค์ความรู้ของสมาชิกและชุมชน โดยใช้เทคนิคการบอกเล่าเรื่องราวและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ผ่านมา เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้นำมาทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบ จัดระบบและพัฒนาให้เกิดเป็นองค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อไป จุดเด่นของปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำชุมชนก็คือความสามารถในการคัดกรององค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาบุคคลเป้าหมายได้เป็นอย่างดี จึงกล่าวได้ว่า ปราชญ์ชาวบ้าน คือ ผู้นำชุมชนหรือผู้นำทางความคิด ที่เป็นสื่อบุคคลที่สามารถเข้าถึง รวมถึงบทบาทในการเป็นสื่อบุคคลภายในชุมชน มี 3 ประการ คือ 1) ผู้เฝ้ากระบวนการหรือผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดกระบวนการ 2) ผู้เชื่อมประสานหรือเร่งปฏิกิริยาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นนวัตกรรมจากการเชื่อมคน เชื่อมความคิด เชื่อมกิจกรรม เกิดกระบวนการ พัฒนา และ 3) ผู้เชื่อมประสานเครือข่าย ทำให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่าง ผู้คน กลุ่ม องค์กร ชุมชน และระหว่างคนหลายอาชีพ ทำให้เกิดเครือข่ายหลากหลายรูปแบบ เกิดประชาสังคมหรือกระบวนการทางสังคม (เสรี พงศ์พิศ, 2552, น. 170-171)

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ สามารถประยุกต์เป็นกรอบแนวคิด แสดงดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 บทบาทหน้าที่ของสื่อบุคคลในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพ

ดังนั้น สื่อบุคคลมีบทบาทในการสื่อสาร คือ 1) การเป็นผู้แจ้งข่าวสาร ในฐานะเป็นผู้ส่งข่าวสาร (Sender) 2) การเป็นผู้ถ่ายทอดจากการซึมซับและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง 3) การเป็นผู้โน้มน้าวใจให้คนในชุมชนเกิดความเชื่อถือนำไปสู่การยอมรับและปฏิบัติตามกับข้อมูลข่าวสารที่แจ้งและบอกให้รู้ และ 4) การเป็นผู้ให้ความรู้ที่เกิดจากความคิดจินตนาการความแตกต่างของรูปแบบในการถ่ายทอดกระบวนการ ซึ่งการสื่อสารแบบปากต่อปาก (Word of mouth) เป็นสื่อที่เหมาะสมในการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา โดยการใช้ภาษาถิ่นจะช่วยสร้างความใกล้ชิดและความเข้าใจได้มากขึ้น นอกจากนี้ การสื่อสารกลุ่มย่อยและการประชุมกลุ่มย่อย มีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบเผชิญหน้าและพบปะกันโดยตรง การสื่อสารพูดคุยกัน ทำให้เกิดความเข้าใจกันได้ง่ายขึ้น (สุชาติ น้าใจดี, 2560, น.73-79, 83)

ทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสาร หมายถึง การถ่ายทอดสารด้วยภาษาพูดและภาษาเขียนที่ชัดเจนและแสดงเจตนาารมณ์ รวมไปถึงกระบวนการทั้งหลายที่มีอิทธิพลต่อกันด้วย ซึ่งยึดหลักที่ว่ากระทำและเหตุการณ์ทั้งหลายมีลักษณะเป็นการสื่อสาร หากมีผู้เข้าใจการกระทำและเหตุการณ์เหล่านั้น ย่อมหมายถึงความเข้าใจที่เกิดขึ้นแก่คนคนหนึ่งนั้นได้เปลี่ยนแปลงข่าวสารที่คน ๆ นั้น มีอยู่และมีอิทธิพลต่อบุคคลผู้นั้น (Rusech & Bateson, 2016, p. 3) ซึ่งการสื่อสารจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายหนึ่งคือ ผู้ส่งสารมีอิทธิพลต่ออีกฝ่ายหนึ่งคือ ผู้รับสาร โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ซึ่งถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย (Osgood, 2016, p. 4) โดยมีทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่ง เบญจวรรณ บุญใจเพชร (2559, น. 1) ได้นำเสนอไว้ ดังนี้ 1) ทฤษฎีขยายความ คือ การแปลความหมายของการสื่อสารจะเป็นไปตามสถานการณ์หรือเมื่อบุคคลคนหนึ่งกล่าวถึงเรื่องอะไรออกมาจะต้องพิจารณาว่าคำกล่าวนั้นน่าเชื่อถือได้เพียงใด 2) ทฤษฎีเกม คือ บุคคล 2 คนที่สื่อสารกันนั้นเป็นเสมือนต่อสู้กัน โดยหวังว่าจะได้ชัยชนะ โดยพยายามให้ได้ประโยชน์มากที่สุดและเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด

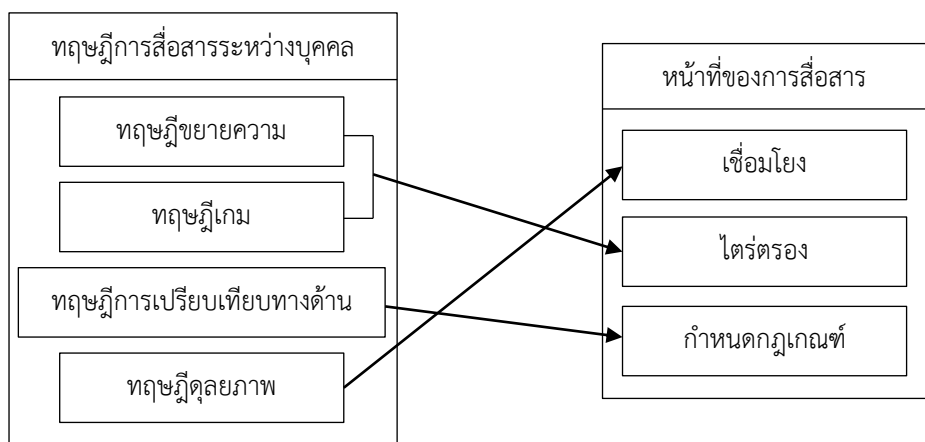
3) ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางด้านสังคม เป็นความต้องการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเจตคติของตัวเราเอง ทำไมเราจึงต้องติดต่อกับบุคคลอื่น เพื่อแสดงความรู้ความสามารถให้กับคนอื่นเห็น เป็นการสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับตนเองและเพื่อติดตามดูว่าคนอื่นมีความรู้สึกอย่างไรกับความคิดเห็นของตนเอง และ 4) ทฤษฎีดุลยภาพของ Newcomb เป็นการสื่อสารทั้งสองฝ่ายต้องระมัดระวัง พิจารณาวาอีกคนรู้สึกต่อสิ่งนั้นอย่างไร ถ้าแนวความคิดทั้งสองฝ่ายสอดคล้องกันมากขึ้น จะก่อให้เกิดผลดีคือ แนวความคิดเหมือนกัน เจตคติคล้ายกัน ความขัดแย้งที่จะเกิดจากสิ่งนั้นจะมีน้อยลง และแนวความคิดสอดคล้องกัน สามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ง่าย ซึ่ง ยุบล เบญจรงค์กิจ (2554, น. 2) ได้นำเสนอหน้าที่ของการสื่อสารตามทฤษฎีของ Dance and Larson ไว้ ดังนี้

1. หน้าที่เชื่อมโยง (Linking function) การสื่อสารทำหน้าที่เชื่อมโยงบุคคล สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้มนุษย์ยังสร้างและพัฒนาความผูกพันทางวัฒนธรรม สังคม และสภาวะจิตใจกับโลกภายนอกตัวเอง จากการสื่อสาร มนุษย์จะเห็นความแตกต่างระหว่างตัวเองกับผู้อื่น การสื่อสารช่วยสร้างภาพของตนเองกับผู้อื่น และภาพความสัมพันธ์ระหว่างตัวเองกับผู้อื่น ทำให้มองเห็นด้วยว่าผู้อื่นมองเราอย่างไร โดยมีกระบวนการเปลี่ยนการรับรู้กับสิ่งอื่น (Assimilation) เช่น เปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับบุคคลอื่นทันทีที่รู้ว่าผู้อื่นมีค่านิยมขัดกับตน และกระบวนการเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง (Accommodation) เป็นการเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับตนให้สอดคล้องกับความรู้สึกที่ผู้อื่นมีต่อตนเอง

2. หน้าที่ไตร่ตรอง (Mentation function) การไตร่ตรอง คือ การคิดในเชิงรวบยอด การใช้ความสามารถในการจดจำ การวางแผนและการคาดคะเน รวมทั้งประเมินคุณค่าอีกด้วย การสื่อสารทำให้เราสามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ มนุษย์สามารถคิดได้ไม่มีขีดจำกัด โดยอาศัยภาษาและความหมาย มนุษย์มีจินตภาพที่กว้างไกลกว่าสถานที่ที่ตนเองอยู่ และเกินไปกว่าที่ตนเองอยู่ (Decentering) ซึ่งทำให้มนุษย์สามารถสร้างภาพเกี่ยวกับผู้อื่นได้ และนำไปสู่ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น (Empathy)

3. หน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์ (Regulatory function) มนุษย์กำหนดกฎเกณฑ์ 3 สิ่ง คือ 1) ให้ผู้อื่นกำหนดพฤติกรรมตนเอง 2) กำหนดพฤติกรรมของตนเอง และ 3) กำหนดพฤติกรรมของผู้อื่น

ดังนั้น ความสัมพันธ์ของทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคลกับหน้าที่ของการสื่อสาร สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของทฤษฎีการสื่อสารระหว่างบุคคลกับหน้าที่ของการสื่อสาร

กล่าวได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เหมาะสมและควรนำมาใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ทฤษฎีขยายความร่วมมือกับทฤษฎีเกม เป็นการแปลความหมายของการสื่อสารที่เป็นไปตามสถานการณ์ และพยายามให้ได้ประโยชน์มากที่สุด เสียค่าใช้จ่ายต่ำสุด โดยทำหน้าที่ไตร่ตรองด้วยการคิดในเชิงรวบยอด ซึ่งอาศัยภาษาและความหมายนำไปสู่ความสามารถในการเข้าใจผู้อื่น สอดคล้องกับทฤษฎีการเปรียบเทียบทางด้านสังคม เป็นความต้องการให้ผู้อื่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อเจตคติของตนเอง ทำหน้าที่กำหนดกฎเกณฑ์โดยให้ผู้อื่นกำหนดพฤติกรรมตนเอง ตนเองกำหนดพฤติกรรมของตนเอง และตนเองกำหนดพฤติกรรมของผู้อื่น สามารถสร้างโดยใช้ทฤษฎีดุลยภาพที่ก่อให้เกิดผลดีทางแนวความคิดเหมือนกันและสอดคล้องกัน เจตคติคล้ายกัน สามารถบรรลุข้อตกลงกันได้ง่าย ทำหน้าที่เชื่อมโยงโดยมีกระบวนการเปลี่ยนการรับรู้กับสิ่งอื่น และกระบวนการเปลี่ยนการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง

การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

การถ่ายทอดภูมิปัญญา ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในครอบครัว กล่าวคือ หัวหน้าครอบครัว พ่อแม่ บรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา ส่วนผู้รับการถ่ายทอด คือ ลูกและหลาน นอกจากนี้ ยังมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่าง ครูหรือปราชญ์ชาวบ้านและลูกศิษย์ รวมไปถึงเพื่อนบ้านที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน เนื้อหาในการถ่ายทอดนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรู้ ทักษะ วัสดุอุปกรณ์ รวมถึงขั้นตอนหรือกระบวนการของภูมิปัญญานั้น ๆ ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เป็นการบอกเล่าโดยตรงและเป็นการถ่ายทอดผ่านวิธีการสาธิต การสอนให้ดูเป็นตัวอย่าง หลังจากนั้น จึงให้ผู้รับการถ่ายทอดลงมือปฏิบัติทำด้วยตัวเองตามแบบอย่าง นอกจากนี้ ยังให้ผู้รับการถ่ายทอดฝึกฝนทักษะทางภูมิปัญญา โดยการสอนตั้งแต่เรื่องง่ายไปจนถึงเรื่องที่ยากตามลำดับ อาจกล่าวได้ว่า มีการพิจารณาเนื้อหาและวิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสมกับผู้เรียน ประเด็นสำคัญที่พบประการหนึ่งคือ ผู้รับการถ่ายทอดอาจใช้วิธีการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านการสังเกต หรือเรียกว่าเป็นวิธีการแบบครูพักลักจำ โดยเป้าหมายสำคัญของการถ่ายทอด ภูมิปัญญา คือ การมองว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอาชีพที่จะทำให้ครอบครัวมีรายได้ รวมถึงความต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาที่สะสมกันมา อย่างไรก็ตาม การที่จะทำให้ภูมิปัญญาดำรงอยู่ได้นั้น จำเป็นที่จะต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งหมายถึงการปรับให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้ (ธัญธัช วิภัติภูมิประเทศ, 2553, น. 21-22) โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้นำในชุมชน ซึ่งเป็นสามัญชนคนธรรมดา “ไม่ธรรมดา” อาศัยอยู่ในหมู่บ้านหรืออยู่ในชุมชนและได้รับการยกย่องจากชาวบ้านทั่วไปว่าเป็นผู้มีภูมิปัญญา มีความรู้ความสามารถในการอธิบายและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เป็นคนดีมีคุณธรรม เพราะภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่เป็นองค์รวมของชีวิต (เสรี พงศ์พิศ, 2552, น. 169-170)

การถ่ายทอดเป็นกระบวนการหนึ่งที่มีวิธีดำเนินการหลากหลาย ขึ้นอยู่การนำไปประยุกต์ใช้กับกิจกรรมหรือการบริหารจัดการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมนั้น ซึ่งการถ่ายทอดด้วยการใช้สื่อบุคคล ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะต้องอาศัยทักษะ การฝึกฝน ความเชี่ยวชาญ ประสบการณ์ และความสามารถส่วนบุคคล โดยมีแนวคิดที่สำคัญในการส่งเสริมให้มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง การสร้างการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Enhancing to adopt the local wisdom) เป็นการทำให้บุคคลและชุมชนเกิดความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดการยอมรับและมีการนำไปสู่การใช้ประโยชน์จริง โดยสิ่งสนับสนุนในเรื่องการสร้างให้เกิดการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่น (พัฒนา สุขประเสริฐ, 2558, น. 145-149) ดังนี้

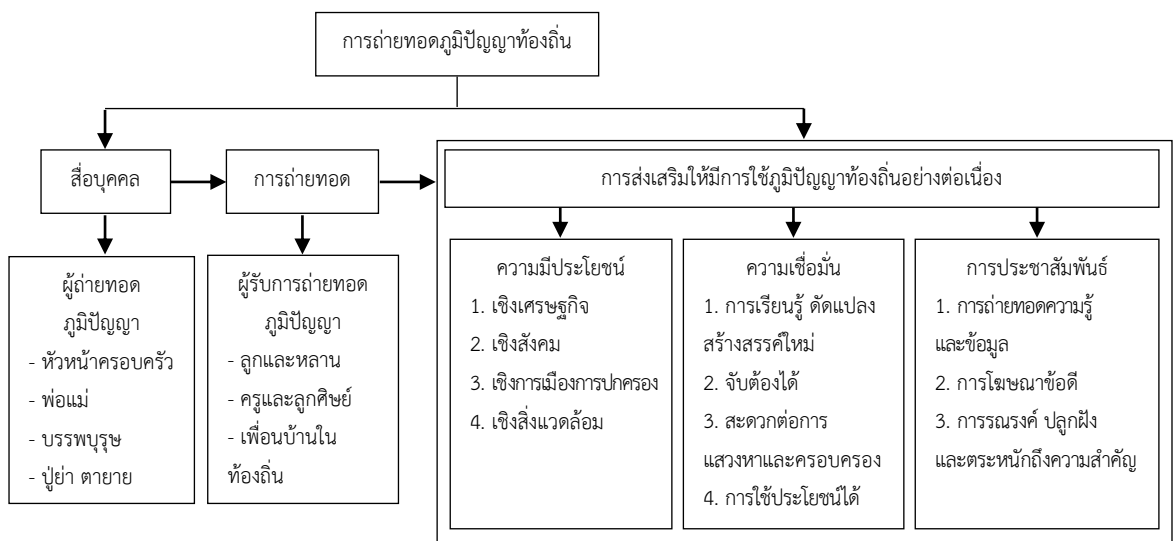
1. ความมีประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น (Benefit from using the local wisdom) คือ สิ่งที่เป็นผลดีหรือเป็นคุณค่าที่เกิดจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ประโยชน์จริง ประกอบด้วยประโยชน์และคุณค่าที่เกิดขึ้นอย่างสมดุลใน 4 มิติ ได้แก่ 1) การตอบสนองความต้องการในเรื่องการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ รวมถึงการเพิ่มโอกาส

ในเชิงเศรษฐกิจ 2) การสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานร่วมกันจนเกิดเป็นกลุ่ม เป็นพลังกลุ่มจากการที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกันและมีความสามัคคีในเชิงสังคม 3) การสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงความสำคัญของบทบาทหน้าที่และสถานภาพในสังคมรวม ถึงความสำคัญของภาวะผู้นำและผู้ตามในเชิงการเมืองการปกครอง และ 4) ความสอดคล้องและกลมกลืนกับระบบนิเวศตามธรรมชาติ จากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างคุ้มค่าทั้งในปัจจุบันและอนาคตในเชิงสิ่งแวดล้อม

2. ความเชื่อมั่นในภูมิปัญญาท้องถิ่น (Trust in the local wisdom) เป็นการที่บุคคลเกิดความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นและก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ควรดำเนินการ ดังนี้ 1) การสร้างการเรียนรู้ในเรื่องภาพปรากฏและคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจน รวมถึงการดัดแปลงและสร้างสรรค์ใหม่เพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ 2) บุคคลเป้าหมายสามารถจับต้องได้หรือสะดวกต่อการแสวงหาและครอบครอง เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยวิธีการสาธิต และการสาธิตวิธีการในการปฏิบัติ 3) การสนับสนุนให้มีการนำไปใช้ประโยชน์จริงตามคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดทำแปลงเรียนรู้ การทดลองปฏิบัติจริง เป็นต้น

3. การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น (Public relations in local wisdom) เป็นการนำสารหรือความหมายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่บุคคลเป้าหมายและชุมชน เพื่อให้เกิดการรับรู้ ใคร่ครวญ ไตร่ตรองและใช้เหตุผลตัดสินใจและให้คุณค่ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจำแนกแนวทางในการปฏิบัติได้ 3 ลักษณะ ดังนี้ 1) การถ่ายทอดความรู้และข้อมูลเป็นลักษณะของการสื่อสารความหมายจากข้อมูล องค์ความรู้ในลักษณะที่มีความเป็นกลางเพื่อให้ผู้รับสารได้มีการรับรู้เป็นสำคัญ 2) การโฆษณาให้ได้ทราบถึงข้อดีของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้บุคคลเป้าหมายได้มีทัศนคติที่ดี นำไปสู่การทดลองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน เพื่อการพิสูจน์และตรวจสอบด้วยตนเอง และ 3) การรณรงค์การปลูกฝังให้บุคคลและชุมชนได้ตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการยอมรับและการมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ดังนั้น ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของสื่อบุคคลที่ควรรู้ สามารถสรุปได้ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ลักษณะการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของสื่อบุคคลที่ควรรู้

อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีที่เป็นแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสาร โดยใช้วิธีการต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกัน สามารถสรุปเพื่อนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

อนันต์ พันนึก	Szilagyi and Marc	Robbins and Coulter
1. ความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการสื่อ	1. ข้อมูลย้อนกลับ (Follow-up and feedback)	1. ให้โอกาสผู้รับข่าวสารได้กลับ (Use feedback)
2. การพิจารณาวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของการสื่อสารแต่ละครั้ง (ต้องการให้เกิดผลอย่างไร)	2. การใช้การสื่อสารหลายช่องทาง (Parallel channels)	2. การเลือกใช้ภาษาที่ง่าย ๆ (Simplify language)
3. คำนึงถึงกาลเทศะ ความเหมาะสมของเวลา บรรยากาศสภาพแวดล้อมของการสื่อสาร	3. การกำหนดระยะเวลา (Timeline)	3. การตั้งใจรับฟัง (Listen actively)
4. การวางแผนการสื่อสารอย่างเหมาะสม	4. การเลือกใช้ระดับของคำและความหมายที่ง่าย (Simplify language)	4. ระวังการมีอารมณ์และความรู้สึก (Constrain emotions)
5. การรับรู้ความรู้สึกของผู้รับสาร	5. การมีศูนย์กลางข้อมูล (Information center)	5. สังเกตอาการปฏิกิริยาของคู่สนทนา (Watch nonverbal cues)
6. การใช้น้ำเสียง ความหนักแน่น ความดังของเสียงที่ใช้ในการสื่อสารอย่างเหมาะสม	6. การให้รู้เท่าที่จำเป็น (The exception principle and the need to know)	
7. การติดตามผลการสื่อสารว่าผู้รับสารมีความเข้าใจเพียงใด	7. การกำหนดธรรมเนียมปฏิบัติในการสื่อสาร	
8. การกระทำให้สอดคล้องกับที่ได้สื่อสารข้อความไว้	8. การฟังอย่างตั้งใจ (Listen actively)	
9. การเป็นผู้ฟังที่ดี		

ที่มา : อนันต์ พันนึก (2554, น. 382); Szilagyi and Marc (1990, pp. 502-504) และ Robbins and Coulter (2008, p. 136)

สรุป

ผู้นำชุมชน ผู้นำทางความคิด และปราชญ์ชาวบ้าน ถือได้ว่าเป็นสื่อบุคคลภายในท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูง มีบทบาทหน้าที่สำคัญในการชักจูงใจและโน้มน้าวจิตใจในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการให้โอกาสผู้รับข่าวสารได้กลับ หรือข้อมูลย้อนกลับ มีการเลือกใช้ภาษาที่ง่ายในการสื่อสารหลากหลายช่องทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการสื่อสารตามแผนการและวัตถุประสงค์ของการสื่อสารแต่ละครั้ง ตามเวลาที่กำหนด คำนึงถึงกาลเทศะ ความเหมาะสม บรรยากาศสภาพแวดล้อม น้ำเสียง ระดับคำและความหมาย การสังเกต การรับรู้ความรู้สึกของผู้รับสาร การติดตามผลการสื่อสาร และการเป็นผู้ฟังที่ดี โดยใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกส่งผ่านสื่อที่เชื่อมระหว่างสองฝ่าย เชื่อมโยงแนวคิดเกี่ยวกับวิถีชีวิต โดยการสะท้อนพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงถึงทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลธรรมและคุณธรรม

จนกลายเป็นแบบแผน กฎเกณฑ์ที่สามารถปฏิบัติร่วมกันได้อย่างต่อเนื่อง สร้างแรงจูงใจให้เกิดความตระหนักและเห็นถึงคุณค่าจากการสั่งสมประสบการณ์การเรียนรู้ จนเกิดการยอมรับและนำไปสู่การนำไปใช้ประโยชน์จริง จึงเป็นกระบวนการที่สามารถนำไปใช้แก้ปัญหาในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของสื่อบุคคลต่าง ๆ ที่มีอยู่และจำเป็นต้องดำรงรักษาไว้เพื่อแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นสืบทอดต่อกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันและต่อไปในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- จินตวิทย์ เกษมสุข. (2554). *การสื่อสารกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Communication and Social Change)*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทวีวัฒน์ วัฒนกุลเจริญ. (2554). ศูนย์การเรียนรู้และแหล่งความรู้สำหรับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา สื่อกับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน* (หน่วยที่ 7, หน้า 7-1 ถึง 7-63). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ธัญธัช วิภาติภูมิประเทศ. (2553). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ชาวบ้าน : กรณีศึกษาวงกลองยาวอำเภอบัวลายบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์*. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เบญจวรรณ บุญใจเพชร. (2559). *การสื่อสารระหว่างบุคคล*. สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2559, จาก <http://www.bloggang.com>
- พัชนี เขยจรยา, เมตตา วิวัฒนากุล และ ถิรนนท์ อนุวัชรวิวงศ์. (2554). *แนวคิดหลักนิเทศศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร : ชมรมวิจัยและพัฒนานิเทศศาสตร์.
- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2552). *ชุมชนปฏิบัติทางการเรียนรู้ : แนวคิด เทคนิค และกระบวนการเรียนรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนา สุขประเสริฐ. (2558). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการส่งเสริมการเกษตร*. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2554). *การวางแผนและการประเมินผลการสื่อสารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ร้อยขวัญพุทธ มุ่งมาจน. (2556). องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านดอนหมุ่ ชุมชนบ้านตำแย ชุมชนราชธานีอโศก และชุมชนฝึกฝนเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 4(2), 104-130.
- วิรัช อภิรัตน์กุล. (2553). *การประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิรุฬห์ นิลโมจน์. (2558). ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งวิทยาการชุมชนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา ประสบการณ์วิชาชีพการศึกษานอกระบบ* (หน่วยที่ 9, หน้า 9-1 ถึง 9-63, ปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วีรยา อักกะโชติกุล. (2552). *บทบาทของสื่อบุคคลในการส่งเสริมการรับรู้องค์การนวัตกรรม*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพาณิชยการ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- สุชาดา น้ำใจดี. (2560). *บทบาทสื่อบุคคลกับการถ่ายทอดความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาในการทำผ้าไหม กรณีชุมชน ตำบลเมืองปัก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา*. รายงานการวิจัย. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- เสรี พงศ์พิศ. (2552). *คู่มือการทำวิทยานิพนธ์ชุมชน*. กรุงเทพมหานคร : พลังปัญญา.

- อนันต์ พันนึก. (2554). *การวิจัยและพัฒนาโปรแกรมสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.
- อรุณรัตน์ ชินวรรณ. (2553). *สื่อประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริหารส่วนตำบลวังหม่าง. (2559). *รายละเอียดข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์การบริหาร
ส่วนตำบลวังหม่าง*. สืบค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2561, จาก http://www.whh.go.th/files/tradition_whh/20160614225124gybnd.pdf
- ธรรมรัตน์ ศรีสุนทรพาณิชย์ และ ธรรมมยุรา สุรดีสุพัต. (2560). ทวีป ดวงนิมิต : ปราชญ์ชาวบ้านต้นงานแกะสลักไม้
ลายไทยกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารวิชาการอยุธยาศึกษา*, 9(2), 51-63.
- Lazarsfeld, P. F., & Herbert, M. (1968). Mass media and personal influence. In *The Science of human
communication*. Edited by Schramm W. New York : The Basic book.
- Middlebrook, P. N. (1974). *Social psychology and modern life* (2nd ed.). New York : Knopf.
- Osgood, C. E. (2016). *Communication*. Retrieved July 25, 2016, from <http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc1110101.html>
- Robbins, S. P., & Coulter, M. (2008). *การจัดการและพฤติกรรมองค์กร* แปลจากเรื่อง Management โดย วิรัช
สงวนวงศ์วาน (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร : เพียร์สัน เอ็ดดูเคชั่น อินโดไชน่า.
- Rusech, J., & Bateson, G. (2016). *Communication*. Retrieved July 25, 2016, from <http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc1110101.html>
- Szilagyi, A. D. Jr. W., and Marc, J. Jr. (1990). *Organizational Behavior and Performance*. Glenview
Illinois : Scott, Foreman and Company.

ผู้เขียนบทความ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาดา น้ำใจดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรนิเทศศาสตรบัณฑิต
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
เลขที่ 340 ถนนสุรนารายณ์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา 30000
โทรศัพท์ 044-257-789
มือถือ 08-8469-9984, 06-1169-2954
E-mail: suchada.aei9@gmail.com